

Alıntı: "Eğer sınırsız hoşgörümüzü, hoşgörüsüzleri de içine alacak kadar genişletirsek ve hoşgörülü bir toplumu, hoşgörüsüzlerin saldırılarına karşı koruyacak tedbirleri almazsak, hoş görenlerle birlikte, hoşgörü de yok edilmiş olacaktır." **(Karl Popper)**

BİR SAAT SARKACI OLARAK HOŞGÖRÜ/SÜZLÜK

Karl Popper, aydınlanma sonrası felsefenin önemli siyaset düşünürlerinden biridir. İdeal toplumun nasıl oluşturulabileceği, hangi özellikleri taşıyacağı ve nasıl yöneticiler tarafından nasıl yönetileceği sorularına yanıt arar. Tüm bunlara cevabı, kendisinden asırlar önce Aristoteles'in de erdemli bir birey için önerdiği "dengeleme" benzerdir.

Aristoteles, bireyin ancak toplumsal yaşamda kurulabilecek "erdemnin" mutlak koşulunun, "dengeleme" anlamına gelen "ılımlı orta" olduğunu söylemektedir. Hem bireysel hem toplumsal alanda erdemli ve mutlu bir yaşam, ancak ılımlı ortayı bulmakla mümkündür. Herhangi bir alanda ya da değerinde "aşırılık", "toplumsal huzurun" yegane düşmanıdır.

Hoşgörü olgusu da muhakkak bir erdemdir ve diğer tüm olgular gibi zıddıyla var olur. Grek düşünür Herakleitos'un felsefesinin ilk örneğini oluşturduğu, sonrasında Descartes ve Hegel ile sistemleşen "düalizm" kavramı da bu ikililiklerin ilişkilerini karşılar. Herakleitos'un deyişiyle birbirleriyle sürekli "çatışma" halinde olan bu ikililikler, yaşamın "arkhesi" yani yaşamı mümkün kılan ana nedendir. "İyi ve kötü", "güzel ve çirkin", "doğru ve yanlış", "ödül ve ceza" gibi "hoşgörü ve hoşgörü yoksunluğu" değerleri de bu ikililiklere örnektir ve bir saat sarkacının gittiği iki yöne benzer. Sarkaç, bir yöne doğru hareket etmezse aksi yönde hareket kuvveti bulamayacağı gibi hoşgörü de hoşgörü yoksunluğuna etki alanı oluşturur. Yine bu sarkaç, bir yöne ne ölçüde bir kuvvetle hareket ederse fizik yasaları gereği aksi yöne de eşdeğer kuvvetle hareket edecektir.

Bir sarkaç hoşgörü yönüne ne kadar kuvvetli itilirse hoşgörüsüzlük yönüne de aynı kuvvetle dönecektir ve toplumda bireylerin ya(da) devletin göstereceği aşırı hoşgörü de beraberinde aşırı hoşgörü yoksunluğunu zorunlu olarak getirecektir. Asıl mesele bu aşırı hoşgörü yoksunluğuna karşı nasıl bir politika izleneceğidir.

Hoşgörülü bireyin saygınlığı da ancak hoşgörüsüz bireyin davranışlarının gerekli yaptırımları görmesiyle mümkündür. Aksi durumda "hoşgörü" anlam kaybedecektir. Bu anlam kaybı bireylerin herhangi bir toplumsal değer ve ahlaki ölçüte inancının kalmamasına neden olacaktır. Kendisini nihayetinde "bir ahlak filozofu" olarak tanımlayan Immanuel Kant da felsefesindeki nihai amacın ahlaki bir toplumsal düzen oluşturmak olduğunu söyler, bu yolda da yegane kılavuzunu şu sözleriyle belirtir: "Üzerimde yıldızlı gök, içimde ahlak yasası." Kant'ın bu sözünden hareketle yaşam için doğa ne kadar gerekliyse ahlaki bir kılavuz da o kadar önemlidir. Bir ahlak yasasından yoksun kalan toplumda sorunların ardı arkası kesilmeyecektir.

"İyi ve kötü" eylemi ve "hoşgörü ve hoşgörüsüzlüğü" ölçebileceğiniz epeyce hassas bir ahlak teraziniz olmadığı müddetçe "toplumdaki düzen ve dengeliliği" sağlamanız mümkün olmayacaktır. Bu terazi elbette yargının mutlak ve adil yaptırım gücünden başkası değildir. Farabi'nin "El-Medinet'ül Fazıla" adlı eserinde de bahsettiği gibi toplumsal yaşamdaki düzen, ancak adaletle sağlanabilir.

Hoşgören bireyin ve(ya) yargı gücünün, hoşgörüsüz bireye karşı yine bu aşırı ve sınırsız hoşgörü politikasını sürdürmesi; yaptırımsızlıktan güç ve cesaret alan hoşgörüsüz bireyin, eylemlerini günden güne aşırılaştırarak sürdürmesine sebebiyet verecektir. Hoşgörü yoksunu bireyin saf bir iyi niyetle kucaklanması, hoşgören bireyin başta temel hak ve hürriyetleri olmak üzere toplumsal yaşamın gereksindirdiği tüm haklarının ihlaline yol açacaktır ki bu ihlalin ucu yaşamlarının nihayet bulmasına kadar varacaktır.

Devlet ve dolayısıyla yargı ise toplumda bu düzen ve adaleti sağlamakla yükümlüdür. Gerekli kurumlarca bu işlev yerine getirilemediğinde insanlar kaderleriyle baş başa kalacaktır, tıpkı "doğa durumunda" olduğu gibi. Siyaset felsefecileri henüz devlet yapısının kurulmadığı toplulukların yaşamı için "doğa durumu" kavramını kullanır. Doğa durumunda bireyler tüm hak ve ihtiyaçlarını kendileri tesis ederler. Bu sistemin tesisindeki yegane ölçüt yine bireylerin kendi benlikleridir, hak ve ihtiyaçların sınırları muğlaktır. Bireyler kendi özgürlük alanlarını oluştururken kendilerinden başkasını düşünme gereksinimi duymaz. Her ne istiyorlarsa diledikleri yolla elde edebileceklerini düşünürler. Bu durumda bir bireyin istekleri, bir diğer bireyin kendisine biçtiği alanla kapsanıyorsa mutlak ve içinden çıkılması zor bir kaos yaşanır. Bu kaos birçok felakete gebe dir ki yine bir siyaset felsefeci olan Thomas Hobbes bu durum için "Homo homini lupus." yani "İnsan, insanın kurdudur." ifadesini kullanır. Hobbes'a göre herhangi bir düzen ve yasa olmaksızın hareket eden insanlar, vahşi bir hayvandan farklı değildir ve birbirlerinin sonlarını getireceklerdir. Zaten toplumun bu kaos ortamından kurtulmak için oluşturduğu devlet ve yargı sistemi işlevini yitirirse toplumsal yaşamın dengesini sağlayan en önemli değer yani güven geri dönülmez bir yolculuğa uğurlanacaktır ve

bireyler sorunlarının çözümlerini yeniden "doğa durumunda" arayacaktır. "İyilikten doğan marazın" kiniyle hoşgörüsünü kaybedecek, kendi ölçütleriyle sağlayacağı adalet için her yolu mübah görecektir.

Tüm bunların nihayetinde adil bir düzenden yoksun bir toplum oluşmuş, içinden çıkılamayacak bir kaosun egemen olduğu bir yapı hüküm sürüyor olacaktır. Hoşgörüsüzlüğün dahi fütursuzca hoş görüldüğü bir toplumda; hoş görenin hakkının ihlal edildiği kararlar doğrultusunda yok olan bir hoş gören, yalnızca bir bireyden fazlasıdır. Sınırsız hoşgörü sebebiyle sistemleşerek süren hoş görenin hakkının ihlal edildiği kararlar, hoşgörü değerinin de sonu olacaktır.